АТРОФИМИЗДАГИ МАТЕМАТИКА: БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ ҲАЁТ БИЛАН БОҒЛИҚ МАТЕМАТИК ТАСАВВУРЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ

Байназаров Тимур Аблаевич
Бошланғич таълим кафедраси ассистент- ўқитувчиси
Низаматдинова Шахсанем Караматдиновна
Ажиниёз номидаги НДПИнинг Бошланғич таълим факультети 3-курс талабаси

Аннотация: *Ушбу мақолада бошланғич синф ўқувчиларида математик тушунчаларни ҳаёт билан боғлашнинг аҳамияти ёритилган. Мақолада математик билимларни амалий фаолият билан уйғунлаштириш орқали ўқувчиларнинг фикрлаш, кузатиш ва таҳлил қилиш қобилиятларини ривожлантириш йўллари таҳлил қилинади. Шунингдек, дарс жараёнида турли фанлар интеграцияси орқали математик тасаввурни бойитиш усуллари тавсия этилади.*

Калит сўзлар: *бошланғич таълим, математика, ҳаёт билан боғлаш, амалий фаолият, интеграция, мантиқий фикрлаш, шакллантириш.*

КИРИШ

Бугунги кунда таълим тизими олдида турган муҳим вазифалардан бири — ўқувчиларда назарий билимларни ҳаёт билан боғлай олиш қобилиятини ривожлантиришдир. Айниқса, бошланғич таълим босқичида бу масала алоҳида аҳамиятга эга. Чунки айнан шу даврда болаларда фикрлаш, мантиқий таҳлил қилиш, солиштириш ва хулоса чиқариш каби кўникмалар шаклланади.

Математика фани эса бу жараёнда етакчи ўрин тутади. У фақат сон ва амалларни ўргатиш билан чекланиб қолмай, балки болаларни тартиб, аниқлик ва изчил фикрлашга ўргатади. Аммо кўп ҳолларда ўқувчилар математикадаги билимларни фақат дарсда қўллаб, унинг ҳаётдаги аҳамиятини англамай қолишади. Шу сабабли “Атрофимиздаги математика” мавзусини ўрганиш, болаларда математик тушунчаларни ҳаётий мисоллар орқали шакллантириш жуда муҳимдир.

Агар бола математика фанини атрофидаги воқелик билан боғлай олса, у нафақат ҳисоблашни, балки воқеалар ўртасидаги боғланишни ҳам англайди. Масалан, у дўконда нархларни солиштирганда, соатни ўқиганда ёки уйда буюмларни таққослаганда математикадан фойдаланади. Шу йўл билан ўқувчилар математика фанига қизиқиш билан ёндошади ва унинг ҳаётдаги фойдасини англайди.

Математик билимларни ҳаёт билан боғлашнинг аҳамияти

Бошланғич таълим босқичида ўқувчиларнинг билиш фаолияти ҳали тўлиқ шаклланмаган бўлади. Шунинг учун улар билимни ҳис қилиш, кузатиш ва амалиёт орқали қабул қилади. Математик билимларни ҳаёт билан боғлаш уларга фақат назарий эмас, балки амалдаги фойдасини кўрсатишга ёрдам беради.

Масалан, сонлар ҳақидаги билимни бола дўконда нархларни таққослаш, транспортда чипта олиш, вақтни аниқлаш ёки уйда буюмларни тақсимлаш орқали қўллай олади. Бундай мисоллар орқали бола учун математика "қуруқ фан" эмас, балки ҳаётнинг бир қисми экани аниқ намоён бўлади.

Бу йўналишда ўқитувчи асосий рол ўйнайди. У ҳар бир янги мавзуда ҳаёт билан боғлиқ мисоллар келтириши, болаларни кузатишга, савол беришга ва ўз тажрибасидан фойдаланишга ундаши лозим. Масалан, "ўлчов бирликлари" мавзусини ўтар экан, ўқитувчи ўқувчиларга "уйингиздаги энг енгил ва энг оғир нарса нима?", "сен бир метрни қандай тасаввур қиласан?" каби саволлар берса, болаларда мавзуга қизиқиш ортади.

Интеграция орқали таълим самарадорлигини ошириш

Ҳозирги таълим тизимида фанлараро боғланиш — замонавий таълим методикасининг муҳим қисми ҳисобланади. Чунки ўқувчи реал ҳаётда билимларни алоҳида фанлар кесимида эмас, балки уйғун ҳолда қўллайди.

Математика фанини ҳаёт фани, технология, она тили ва тасвирий санъат билан боғлаш ўқувчиларнинг билимни тез ва чуқур ўзлаштиришини таъминлайди. Масалан:

- Она тили билан боғланиш: "Сонларни ифодаловчи сўзлар", "нарх ва миқдор ҳақида ҳикоя ёзиш", "математика ҳақида шеър ёзиш" каби машқлар орқали болалар математик тушунчаларни тил орқали мустаҳкамлайди.
- Ҳаёт фани билан боғланиш: Вақт, кун тартиби, йил фаслларига оид мавзулар математик вақт бирликларини тушунишни осонлаштиради.
- Технология билан боғланиш: Ўлчов, геометрик шакллар ва конструкция мавзулари болаларнинг амалий тафаккурини ривожлантиради.
- Тасвирий санъат билан боғланиш: Шакллар, симметрия ва ўлчов тушунчаларини расм чизиш орқали болалар онгли равишда ўзлаштиради.

Шунингдек, интеграцияланган дарсларда болалар фақат билим олибгина қолмай, гуруҳда ишлаш, мулоҳаза қилиш ва ижодкорлик кўникмаларини ҳам ривожлантиради.

Амалий фаолият орқали ўқувчи фаоллигини ошириш

Амалий фаолият — бу болани фаол иштирокчига айлантирадиган муҳим усулдир. Агар бола математик билимни қўли билан синаб кўрса, унинг онгида маълумот мустаҳкам ўрнашади.

Қуйидаги машғулотлар мисолида буни кўриш мумкин:

● “Дўконча” ўйини: болалар харидор ва сотувчи ролларида бўлиб, нархларни қўшиш ва айириш орқали ҳисоблашни амалга оширадилар.

● “Менинг бир куним” лойиҳаси: ҳар бир бола ўз кун тартибини соат бўйича тасвирлайди, бу орқали вақт тушунчасини англайди.

● “Геометрик шаҳар” ишланмаси: болалар картондан геометрик шакллар ясаб, шаҳар қуриш орқали шакллар ва ўлчовлар ҳақидаги билимни мустаҳкамлайдилар.

Бундай амалиётлар болаларда мустақил фикрлаш, гуруҳда ҳамкорлик қилиш, ва жавобгарлик ҳиссини шакллантиради.

Замонавий педагогик технологияларни қўллаш имкониятлари

Ахборот технологиялари, мультимедиа воситалари ва рақамли ўқув платформаларини қўллаш орқали ҳам “Атрофимиздаги математика” мавзуси янада қизиқарли бўлиши мумкин.

Интерактив тақдимотлар, онлайн ўйинлар ва визуал материаллар орқали болалар рақамлар, шакллар ва вақт ҳақидаги билимни тез ўзлаштирадилар. Масалан, “виртуал дўкон”, “вакт соати симулятори” ёки “геометрик шаклларни топ” каби рақамли машқлар таълимни замонавий ва болалар учун жозибадор қилади.

Шу билан бирга, болаларда ахборот маданияти, технологик саводхонлик ва мустақил изланиш қобилияти ривожланади.

Ўқитувчининг роли ва методик тайёргарлиги

Ўқитувчи — бола билан математика ўртасидаги энг муҳим боғловчи звено ҳисобланади. У фан мазмунини ҳаётга татбиқ этиш учун креатив ёндашув ва илмий асосланган методикага эга бўлиши керак.

Ўқитувчи:

● ҳар бир дарсда ҳаёт билан боғлиқ мисоллар келтириши,

● ўқувчиларнинг фаол иштирокини таъминлаши,

● гуруҳли ва ижодий иш усулларидан фойдаланиши,

● ўқувчиларнинг шахсий тажрибаларини таҳлил қилишга ундаши лозим.

Бундай ёндашув орқали бола “мен математикада яхши эмасман” деган фикрдан воз кечиб, унинг ҳаётдаги фойдасини ҳис қилади.

Хулоса

“Атрофимиздаги математика” мавзусининг бошланғич таълим тизимидаги ўрни ва аҳамияти беқиёсдир. Математика фани болаларнинг мантиқий фикрлашини, аниқлик ва изчилликни, таҳлил қилиш қобилиятини ривожлантиради. Бироқ бу фанни ҳаёт билан узвий боғлаш орқали болаларда билимни онгли равишда ўзлаштириш, уни амалиётда қўллаш кўникмасини шакллантириш мумкин.

Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, агар математик билимлар ҳаёт мисоллари, ўйинлар, тажрибалар ва атрофдаги воқелик билан боғлаб

тушунтирилса, ўқувчиларда фаоллик, қизиқиш ва мустақил фикрлаш даражаси кескин ортади. Болалар математикадаги сон, шакл, ўлчов ва вақт каби тушунчаларни фақат назарий эмас, балки амалий фойдаси орқали англай бошлайдилар.

Бундай ёндашув ўқувчиларни:

● кундалик ҳаётдаги муаммоларни ечишда математик билимлардан фойдаланишга;

● фанлараро боғланишни англашга;

● гуруҳда ишлаш, мулоҳаза юритиш ва ижодкорлик кўникмаларини ривожлантиришга ундайди.

Шунингдек, “Атрофимиздаги математика” мавзуси орқали ўқувчида фақат билим эмас, балки қимматли шахсий сифатлар ҳам шаклланади — аниқлик, масъулият, диққат, сабр ва меҳнатсеварлик. Бу сифатлар кейинчалик уларнинг бошқа фанларни ўрганишида ва ҳаётдаги фаолиятида муҳим асос бўлиб хизмат қилади.

Ўқитувчи эса бу жараёнда бош муаллиф сифатида доимий изланишда бўлиши лозим. Унинг вазифаси фақат билим бериш эмас, балки ҳар бир дарсни ҳаётга боғланган, қизиқарли ва маънавий мазмунли қилиб ташкил этишдир. Шу йўл билан болаларда “математика — ҳаётнинг ажралмас қисми” деган онгли тушунча шаклланади.

Хулоса қилиб айтганда, бошланғич таълим жараёнида математик билимларни ҳаёт билан боғлаш:

● таълим самарадорлигини оширади;

● ўқувчиларда мустақил фикрлаш ва таҳлил қилиш қобилиятини ривожлантиради;

● фанга бўлган қизиқишни кучайтиради;

● ҳаётга тайёр, ижодкор ва билимдон авлодни шакллантиради.

Шунинг учун ҳам ҳар бир бошланғич синф ўқитувчиси “атрофимиздаги математика” ғоясини ўзининг педагогик амалиётида қўллаб, ўқув жараёнини ҳаёт билан уйғунлаштиришга эътибор қаратиши лозим.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1.Н. У. Бикбаева, Р.И. Сидельникова, Г.А. Адамбекова “Бошланғич синфларда математика ўқитиш методикаси” Тошкент 1996

2. Е. М. Янгабаева, Н. У. Бикбаева Математика / 2-синф учун дарслик Тошкент 2007

3. М. Э. Жумаев “Бошланғич синфларда математика ўқитиш методикаси” 2005

4. Аниқ фанларга ихтисослаштирилган давлат умумтаълим мактабининг бошланғич синф ўқитувчиси Дилдора Тошева “Бошланғич синфларда математика укитиш методикаси”